

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 44 כסלו תשע"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול רשכבה"ג מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצוקללה"ה

פרשת וישב

עקב פטירתו של רבינו הגדול זיע"א, העלון כולו מוקדש לחידושים על הפרשה מתורתו וספריו, ויהי רצון שיהיה מליץ יושר בעדנו ובעד כל ישראל

שיעלה בגורל, שסימן הוא משמים שהוא צריך להימסר? אלא ודאי שפשוט הדבר שאין לעשות כן.

ב. ובכנסת הגדולה (סי' רז) הביא סתירה בדברי הספר חסידים אם סומכים על גורל בזמן הזה בדיני נפשות. שבסי' תרע"ט כתב "בני אדם שעוברים בים, ועמדה עליהם רוח סערה לשבר הספינה, או להטביעה בים, ושאר הספינות עוברות בשלום, בידוע שיש בספינה מי שחייב, ורשאים להפיל גורלות, על מי שיפול הגורל ג' פעמים זה אחר זה, רשאים להפילו בים, ומתפללים שלא יפול על הזכאי אלא על החייב, שנאמר (ש"א יד מא) "ה' אלהי ישראל הבה תמים", וכתוב (יונה א ז) "ויפול הגורל על יונה", וכתוב (שם שם יב) "שאוני והטילוני אל הים", ולמה לא אמרו ליונה שישליך עצמו לים, אלא שלא רצה להשליך עצמו. ועוד גוים היו בספינה, ומוטב שישליכוהו הם. ואם יש שם כלי או עריבה קטנה, אל ישליכוהו בים אלא יתנוהו שם באותה כלי ואם ינצל ינצל".

אך בסי' תש"א כתב "בני אדם שהיו בספינה והיתה רוח סערה, אין רשאים להפיל גורלות שאם יפול על אחד מהם צריך להטילו בים, אין לעשות כן כאשר עשו ליונה בן אמיתי, השתא אסמכתא לא קניא לענין ממון, וכ"ש לענין נפשות שלא יסמכו על הגורל".

ג. אך ביביע אומר (ח"ו חו"מ סי' ד') יישב הסתירה בדברי הספר חסידים, שבסי' תרע"ט שהתיר הטלת גורל איירי בספינה המיטרפת בים וכל האניות אשר מסביבה עוברות בשלום, שבזה נראה שהכל בא בהשגחת השי"ת, ואו שייך להפיל גורל לדעת בשלמי הרעה הזאת להם, אשר כולם נתפסו בעוונם, אך אם גם שאר הספינות מיטרפות בים הרי זו סערה בדרך הטבע ואין להפיל גורל.

ועפ"ז דחה את הראיה מהמשנה בתרומות ומהירושלמי הנ"ל, שהרי סיעת בני אדם שקמו עליהם עכו"ם לטמא את הנשים או לשפוך דם נקיים הרי אותם גויים הם בעלי בחירה ולא שלוחים משמים, ולכן אין לסמוך בזה על גורל.

והביא ראיה מדברי הוזה"ק בפרשתנו (דקפ"ה סע"א והלאה) בענין ראובן שהציל את יוסף מאחיו לבל יכוהו נפש, והציע להשליכו לבור המלא נחשים ועקרבים, ולכאורה במה הצילו והרי בודאי יהרג בבור? אלא לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים. ולכן נאמר ויצילוהו מידים פ"י מיד הבחירה שבידם.

ולכן אפי' אם נאמר שאפשר לסמוך על הגורל באניה שגלי הים מאיימים עליה להטביעה, אין לסמוך ע"ז כאשר בני אדם אכזריים קמים עליהם לרצחם נפש, ומוכנים לקבל נפש אחת תמורת כולם.

ד. ולעצם ענין הגורל, הביא היביע אומר את דברי השו"ע (יו"ד סי' קעט ס"א) שאין שואלים בחוים בכוכבים ולא בגורלות. וכתב בשם מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לח אות מא) שמכל מקום מותר לפתוח בתורה לראות את הפסוק העולה, והכי חזינן לרבנן קשישאי שבצר להם היו פותחים הספר לראות הפסוק הראשון כמו גורל. ומה

"הלוא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו

הנני" (לוי, יג)

הנימוקי יוסף (ס"פ בן סורר ומורה) כתב, "וכל היכא דאמרינן יעבור ואל יהרג, אם נהרג הרי זה מתחייב בנפשו. אך אם הוא אדם גדול וחסיד ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו ליראה את ה'".

והקשה הפרי מגדים בספר 'תיבת גומא' בפרשתנו, שהרי יוסף ידע שאחיו היו שונאים אותו ואעפ"כ סיכן נפשו ללכת אליהם כדי לקיים מצות כיבוד אב, ולכאורה עבר על מצות עשה ולא תעשה, וכמו שכתב הרמב"ם (פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ד) שהמסכן נפש עובר בלא תעשה שנא' "ולא תשים דמים בביתך", ובעשה שנא' "השמר לך ושמור נפשך מאד". ותירץ, שיוסף נהג כמו שכתב הנימוקי יוסף בסוף דבריו, שגם בשאר מצוות אם אדם גדול הוא רשאי למסור עצמו אם היו מזלזלים בדורו באותה מצוה.

והקשה מרן זיע"א ביביע אומר (ח"ו יו"ד סי' יג') שהרי לפני מתן תורה לא היו מצווים על כיבוד אב, ולכן גם אם היו מזלזלים בזה, לא היה יוסף רשאי למסור נפשו על כך.

ואת הקושיא כיצד סיכן יוסף עצמו, תירץ על פי דברי התורת חיים (עירובין כא, ב), שהנה ר' עקיבא אמר לענין ביטול מצות נטילת ידים "מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור על דברי חברי", ומשמע שמותר לאדם להחמיר על עצמו גם בשאר מצוות, וקשה מדברי הרמב"ם שכל שנאמר בו יעבור ואל יהרג אם נהרג הרי זה מתחייב בנפשו? ותירץ התורת חיים, שדוקא באופן שברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו, אבל כאן ספק היה, שהרי לבסוף הביאו לו מים. ואף יוסף לא חשד את אחיו שמחמת שנאתם ירצחוהו נפש, ומשום חשש רחוק לא רצה לבטל מצות כיבוד אב.

"ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור

הזה" (לוי, כב)

בספר 'משכנות הרועים' (מע' ג אות ח) דן אודות ספינה שחישבה להישבר והמלחים הטילו גורל כדי לדעת בשל מי הרעה ולהשליכו לים. וכתב שלישראל אסור לעשות כן, ומשנה מפורשת היא (ספ"ח תרומות) "נשים שאמרו להם עכו"ם תנו לנו אחת מכן ונטמאה, ואם לאו נטמא את כולכן, יטמאו כולן ולא ימסרו להם נפש אחת מישראל". ובירושלמי שם אמרו על זה, סיעת בני אדם שאמרו להם עכו"ם, תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו נהרוג את כולכם, יהרגו כולם ולא ימסרו להם נפש אחת מישראל. ולכאורה מדוע יהרגו כולם, יפילו גורל ויתנו להם את מי

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ עביה בת סרה ע"ה

יהודה בן זכריה מחפוז ז"ל
חיים ויקטור בן רחל חלפון ז"ל
רחמים בן יוסף כהן ז"ל

סלחה בת אסתר כהן ע"ה
פרזי בן עזיזה בננו ז"ל
חסיבה בת מסעודה בן אבו ע"ה

להעמיס חטא על אהרן קדוש ה' בשביל זה, שהרי המנהג גם היום [נאצל בני אשכנז], שהאם קוראת את שם בנה הראשון על שם אביה, לקיים מצות כיבוד אב.

וביביע אומר תמה על דבריו, שהרי הרב פרי הארץ אמר כן בשם מדרש חז"ל. וא"כ אין מנהגם בזה דוחה דברי חז"ל. ואדרבה איפכא מסתברא, שהאב חייב בפרייה ורבייה ולא האם, והתורה זיכתה דמי ולדות לבעל, והוא מצווה בכבוד אביו ויראתו יותר משהאשה מצווה בכבוד אביה ויראתו, וכמ"ש (בקידושין ל:), איש אמו ואביו תיראו, איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה. אלא שלא מצאה הקפידה מקום לנוח במעשה של נדב ואביהוא, אלא משום שמנהגם היה להקפיד להקדים שם אביו לשם אביה. אך למנהג אשכנז שלא נהגו כן אין קפידא, ודלא קפיד לא קפדי בהדיה, ונהרא נהרא ופשטיה.

ד. ובספר 'מנחה בלולה' (כאן) דן בשאלה הנ"ל, והביא את דברי התוס' הנ"ל, שמימי עולם ושנים קדמוניות הזכות היא לבעל לקרוא שם לבנו הראשון. וכתב שיש לחלק, ששם מדובר שאבות הבעל והאשה שניהם היו בחיים באותה שעה, או ששניהם מתו, אך בנידון דידן שאבי הבעל חי ואבי האשה מת, מן הראוי לשנות המנהג ולקרוא על שם אביה. אלא שלבסוף חזר בו מפני שראה דברי שו"ת הפרי הארץ הנ"ל שנדב ואביהוא נענשו ומתו בחיי אביהם מפני שאהרן שינה הסדר לקרות הבכור על שם אבי אשתו תחלה. וא"כ כיון ששינוי הסדר גורם מיתה ח"ו לבנים נראה ודאי שהדין עם הבעל ויעשו כמנהג העולם בלי שינוי ותמורה.

אך ביביע אומר שם דחה דבריו וכתב שאשתמטייה תשובת הרשב"ש (סי' רצא) הנ"ל, שהרמב"ן עבד עובדא בכי האי גוונא להקדים לקרות על שם אבי האשה, משום 'זרח השמש ובא השמש', ומוכח שאין חשש סכנה כלל. ומעשה רב הוא. וכל שכן אם הבן נולד סמוך ממש לפטירת אבי האשה, שיש לקרוא על שמו.

ה. ובספר 'ים של שלמה' (פ"ד דגיטין סי' כו) כתב, "זקני ה"ר מנחם ציון נולד לו בן, ושם אביו ר' מאיר, ושם חמיו ר' אורי, והיו מחולקים בקריאת שם הבן, וקראוהו 'שניאור', כלומר 'שני אור', כי מאיר הוא אור, וגם אורי הוא אור". ועפ"ז כתב היביע אומר שאם יסכימו לקרות הבעל והאשה בשני השמות הכי עדיף טפי, ויקדימו שם אבי האב. ומכל מקום אם אבי הבעל מוחל על כבודו ומסכים שיקראו לבן הראשון על שם אבי האשה, כגון שאבי האשה גברא רבה, אין בזה קפידא, דעשה דכבוד תורה עדיף. וכמו שעשה הרמב"ן שקרא לכבוד הראשון על שם אבי אמו, משום 'זרח השמש ובא השמש'.

ו. ולמסקנה כתב היביע אומר, שיש להקפיד לכתחלה לקרוא הבן הראשון על שם אבי הבעל, אלא אם כן מחל על כבודו לטובת אבי האשה. ואם אבי הבעל בחיים ואבי האשה נפטר, ראוי לקרוא שם הבן הראשון על שם אבי האשה להקים לו שם בישראל. וכן המנהג.

שכתב הרמב"ם והובא בראש ספר מעשה רוקח שאין לפתוח חומש על דרך גורלות, זהו כשמחזיר על הפתחים לעשות גורל לנשים ולאנשים כדרך הגוים שעושים כן, אבל הרוצה לימלך בתורה בינו לבין עצמו מותר.

"ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו" (לה, ה)

בשו"ת יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כא) דן אודות איש ואשה שזכו ונפקדו בבן בכור זכר, וברצון הבעל לקראו על שם אביו, והאשה דורשת לקראו על שם אביה, ואבי הבעל ואבי האשה שניהם בחיים, למי מהם יש זכות קדימה בזה.

וכתב, שהנה ישנם מנהגים שונים בין העדות השונות, יש שמקפידים שלא יקרא אדם שם בנו על שם אביו כשעודו בחיים, ויש שאדרבה מדקדים בכך לקראו דוקא על שם אביו, אפילו עודו בחיים, שזהו דרך כבוד וחשיבות, וכמ"ש "עטרת זקנים בני בנים".

ובסדר הדורות (ערך רבן גמליאל דיבנה אות ב), כתב, שרשב"ג (הנהרג) קרא לבנו רבן גמליאל (דיבנה), על שם אביו רבן גמליאל (הזקן), בחיים חיותו. וכן כתב רש"י (דברי הימים א ב, ג) שבנו של כלב חור הוליד בן וקרא שמו כלב, ושם בפס' כ מבואר ברש"י שאז היה כלב בן יפונה בחיים.

ב. והנה בדעת זקנים מבעלי התוס' בפרשתנו (לה, ה) כתוב, "מה שנאמר בתחילה 'ויקרא את שמו ער' ואח"כ 'ותקרא את שמו אונן', שמעתי מפי מורי, שכך היה מנהגם, הוא היה קורא שם לבנו ראשון, והיא קוראת אח"כ שם לבנה שני. וזהו שכתוב אחר כך 'ותוסף עוד ותלד בן, ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו', כלומר, שמן הדין היה לו ליהודה לקרוא שם לבנו השלישי ולא לאשתו, ואעפ"כ היא קראה לו שם, כדכתיב 'ותקרא', לפיכך הוצרך לנמק ולומר שיהודה היה בכזיב [שם מקום] בעת לדתה אותו, ולא היה באותו מעמד לקרוא לו שם". וכ"כ האלשיך.

אמנם הרמב"ן (כאן) הביא פירוש זה, וכתב שאין בו לא טעם ולא ריח, ומ"מ לא שלל המנהג בזה, וכמ"ש בשו"ת הרשב"ש (סי' רצא), שבתו של רבינו יונה יונה היתה נשואה לשלמה בנו של הרמב"ן, וכשנפטר רבינו יונה בעיר טוליטולא היתה בתו מעוברת, וכשילדה בן זכר, והיה להם לקרותו משה, כשם אביו, אמר הרמב"ן שאף על פי שצריך לקרותו על שמי, אני רוצה שיקרא יונה על שם אבי אמו, משום דדרשינן (קידושין עב, ב) 'זרח השמש ובא השמש', עד שלא שקעה שמשו של זה, זרחה שמשו של זה. וכן היה, דנפק גברא רבה, והיה רב וגדול בישראל.

ולכן הצדק בזה עם הבעל לקרוא את הבן הראשון על שם אביו, כי לו משפט הבכורה, ורק הבן השני יקרא על שם אבי האשה.

ג. ובשו"ת 'שדה הארץ' (ח"ג יו"ד סי' כב) הביא דברי רבו מהר"ם מזרחי בעל ספר 'פרי הארץ' בשם המדרש, ששני בני אהרן נדב ואביהוא, נקראו על שם הוריהם של אהרן הכהן ואלישבע בת עמינדב. נדב הבכור נקרא על שם אביה "עמי - נדב", ואביהוא על שם אבי אהרן, כלומר "אבי - הוא". ונענשו ומתו שניהם בחיי הוריהם ע"י כמה סיבות, וגם מפני הסיבה ששינה סדר שמותם ולא קרא שם בנו הראשון על שם אביו. ולכן צריך להקפיד לקרות הבן הראשון על שם אבי הבעל.

ואמנם בספר מליצי אש (ח"א בהשמטות עמ' שמ"ט) מובא שהגאון רי"ח זוננפלד זצ"ל כתב על דברי השדה הארץ הנ"ל, דלא נוחא ליה

האם זכית כבר לרכוש חלק בספר התורה לעילוי נשמת מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל? אל תתמהמה, רבים כבר זכו! לפרטים חייג 08-9452903

שלמה בן אברהם נדף ז"ל ♦ מרים בת יחיא ע"ה אברהם ♦ עיישא בת רחל מדהלה ע"ה

כדיה בת סאלם יעבץ ע"ה
יוסף בן כמיסה אסיאד ז"ל
מרים בת מיירה ארוך ע"ה

ניסים בן שפרה דודפור ז"ל
יפה בת מרים נסיר ז"ל
יוסף בן יחיא קפאח ז"ל

מרדכי בן רובינה חלפון ז"ל
ראובן בן חיה לאה פנדר ז"ל
ג'מיל בן יוסף ימיני ז"ל